

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrto leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 13. junija 1866. ~

Gospodarske stvari.

Kmetijska razstava na Dunaji.

1857. leta je bila zadnja velika razstava (izložba) na Dunaji; — čez 9 let je bila tedaj zopet ena.

Ako primerjamo uno razstavo s to, vidimo, da po številu razstavljenih reči ta letošnja uno presega za 1800. Kazalnik letošnje izložbe kaže blizo 5600 številk, uni od 1857. leta imel jih je le 3800. Letos je za 300 repov bilo živine več razstavljenih, kajti leta 1857. je je bilo le 946, letos je je 1239 brez psov in rib, katerih uno leto ni bilo, letos pa psov 338, rib 16. Ovác in prešičev ni letos bilo več od unega leta, goved pa je bilo 70, kónj 250 več. Pse so letos ljudje posebno radovedno ogledovali; bili so kot lovski in gospodarski psi in psi le za igračo v 3 razrede in 22 vrst razdeljeni, in niso le samo za premije dobili denarja, temuč tudi srebrnih kozarcev in častnih zavrtnikov. Če tudi ta darila niso velike denarne vrednosti, so se ljudje vendar čudili, da je pasja žival bolj slavljena bila od koristnih kónj, goved itd. Se vé, da je pasjih norcev dokaj! — Rib ni še veliko priplavalo na razstavo; vendar obeta ribja reja vprihodnje čedalje več napredka, kajti 3 društva so se osnovala, katerim je skrb za umetno ribjo rejo.

Zeló so se od tistega časa, kar je bila zadnja razstava, povzdignile mašine in orodja za kmetijstvo in gozdnarstvo. Znano je po natančnem številjenji, da 1863. leta je bilo v vsem cesarstvu 358 parnih mašin, to je, taci mašin, ktere vodeni s opár kakor vozove na železnici in ladije na morji goni, in 280 izmed omenjenih 358 je bilo narejenih še le po letu 1857. Med temi parnimi mašinami je 326 taci, s kterimi se mlati, 109 pa je taci, ktere rabijo v žagavnicah.

Kar se pa tiče števila razstavljenih kmetijskih in gozdnarskih mašin in orodij, ni jih bilo letos toliko razstavljenih kakor 1857. leta. Takrat je 1318 v našem cesarstvu izdelanih mašin nasproti stalo 505 tujim, letos je avstrijskih bilo 1182, tujih pa 530.

V vrsti gozdnarskih pridelkov ni posebnega razločka med uno in to razstavo; letos je razstavljenih 203, unega leta jih je bilo 165, tedaj jih je letos le 38 več.

Poljedelske pridelke so letos ločili od sadnih, od vina, piva in žganja. Število vseh kmetijskih pridelkov skupaj iznaša 1383.

V poseben razdelek so razdeljeni izdelki za kmetijsko stavstvo (zidarije in tesarije); leta 1857 jih je bilo le 47, letos jih je 176. V to vrsto je vzeto tudi to, kar služi v kmetijskih učilnicah za nauk o stavstvu. Blizo 300 učiteljev se v našem cesarstvu ukvarja z naukom kmetijskih in gozdnarskih reči, tedaj

se vidi, da take stvari, kakor modéli za to in un orodje itd., so razstave vredne.

Posebno veliko je letos razstavljenih taci reči, katerih 1857. leta celó ni bilo videti, in to so taki obrtniški in rokodelski izdelki, ktere potrebuje kmetovavec in gozdnar za svoj dom. Tù sem spadajo šivarski, čevljarski, tkavski in mnogovrstni enaki izdelki, zato jih je vseh skupaj 730. Vojaška granica je posebno veliko poslala te vrste v izložbo, da svet vidi, kaj nosijo ondi ženske in moški, kaj rabijo za to ali uno delo. Da se v tem oddelku nahaja mnogo reči, ktere bi se prav za prav ne imele v kmetijski in gozdnarski izložbi na ogled postaviti, vsak spoznava, ki razstavo ogleduje; tako, na priliko, vsak praša: čemu je postljena postelja (s ceno od 200 gold.) v tej razstavi? Ako se ne dela natančnej razloček, kaj se sme razstaviti v kmetijski in gozdnarski razstavi, kedaj utegne še do tega priti, da vidim omoške hlače in žensko krilo, poprtnik in pogačo itd. v razstavi! Treba je vendar razloček delati med tem, kaj kmetovavec in gozdnar pridela in izdeli, in to edino gré v kmetijsko in obrtniško razstavo, — ne pa tudi to, kar kmetovavec in gozdnar za jéd in obleko potrebuje. Ako se vse to vzame v razstavo tako, potem ne more biti ne konca ne kraja.

Vidi se iz naštetega števila razstavljenih reči, da je bilo udeležstvo veliko pri tej razstavi. — Da se je mnogo prav izvrstnega na ogled stavilo, kaže enoglasna hvala vsacega, kdor je razstavo videl. Da bi le tudi koristi veliko bilo iz razstave!

Gospodarska skušnja.

* Škoda sadoreji in sploh kmetovanju, ako se pokončavajo tičja gnjezda. — Po sporočilu iz Aix-a na Francozkem je škoda nepopisljivo velika. Dokler ni bilo vedne in nemile vojske kosom, slavcem, penicam, liscem, senicam, ščinkovcem, zelenčkom, repnikom, konopljenkam, škrijancem, stržkom itd., se je vsako spomlad štelo okoli 10.000 tičjih gnjezd na vsaki štirjaški milji po deželi. Tudi se je po opazkah izvedelo, da je v vsakem gnjezdu najmanj po čvetero mladicev. Ravno tako gotovo je tudi, da on in ona vsakemu mladiču na dan po 15 gosenic, skup 60, donášata, pa da tudi skrbna rediteljja vsak za-se po 60 gosenic potrebuje; po tem takem se porabi vsak dan za eno gnjezdo po 120 gosenic. Če se tedaj 120 gosenic z 10.000 gnjezdi pošete, se dobí skupni iznesek od 1 milijona in 200.000 gosenic, ki se vsak dan, in od 36 milijonov, ki se vsak mesec pokončajo. Umni gospodarji po obilih skušnjah že za gotovo vejo, da bi nam teh 36 milijonov gosenic, ako pri življenji ostanejo, vse perje, cvetje in sadje po logih in sadnih vrtih

pokončalo in vse druge sadike, pa tudi zelišča, ki se zastran lepšega zasajajo, uničilo, ako bi se ne skrbelo bolj za to, da se ohranijo koristni tički, ki nam v logih in vrtilih gosence trebijo.

Podučne stvari.

Kako na Angležkem pijance pijanosti odvajajo.

Na Angležkem imajo neko dišečo vodo, po kateri je že mnogo pijancev popustilo pijančevanje. Ta voda je po Jon Vine Hall-u, poveljniku parobroda „Gread Eastern“, prišla na glas. Ta mož je bil pijančevanju tako podvržen, da mu ni bilo mogoče, tej razvadi slovó dati, čeravno si je na vso moč v to prizadeval. Naposled se obrne do nekega slovečega zdravnika za svét. Zdravnik mu dá predpis, po katerem se je celih sedem mesecev zvesto držal. In zdaj so ga vse poprejšnje želje po pijančevanju popustile, akoravno je bil popred že leta in leta suženj te sramotne strasti. Ta recept, ktereja je pozneje razglasiti dal, in po katerem se je mnogo drugim pijancem pomagalo, se tako-le glasi: Žveplenega železa (Eisensulfat) naj se vzame 5 granov, magnezije 10 granov, dišeče vode iz poprove mete 10 kvinteljcev, cveta muškatovega oreha (Muskatnussgeist) 1 kvintelj. Te vode se vzame dvakrat na dan.

Kako prav za prav dela na pijanca, da ga odvadi pijančevanja, ne moremo dokazati; skušnja je pa vsaki pot vredna.

Starinske stvari.

0 besedi „Sualiternicum“,

po Plinijevi „Histor. natur. XXXVII. c. 2. jantar (electrum).“

Spisal Davorin Terstenjak.

Že starodavni narodi so jantar (smolski kamen, Bernstein) zelo čislali, posebno pa so ga Rimljani visoko cenili. Grki so ga dobivali po Phoiničanih, in so iz njega delali ovratnice in obročke. Ako se smé Hyginu verjeti, se že v Hesiodovih spisih jantar omenja, kateri je v 9. stoletji pred Kristusom živel. Po basnih paganskega bogočastja je bil jantar nastal iz solz Helia, sester Phaetonovih, ktere so objokovale svojega nesrečnega brata, pa od bogov so bile spremenjene v drevesa, in tok njihovih solz se je utrdil v jantar.

Tudi Homerjeve pesmi omenjajo zlate z jantantom prepletene verižice. Po Herodotu se je dobival jantar iz najskrajnih zapadnih dežel (Herodot 3, 115.), kjer se Eridanos steka v severno morje. 320. leta pred Kristusom so poslali grški naseljenci (kolonisti) v Masilii svojega učenega rojaka Phytea v posebni ladiji na pruski bok, kakor Strabon (IV. 5) in Plini trdita, kateri je pri Guttonih jantar našel. Gotovo je, da so Phoiničani in Grki z jantantom tržili že od 490. do 449. leta pred Kristusom, in da je ta trgovina še tudi pod vladarstvom Rimljanov noter do 4. stoletja trajala. Herodotova reka Eridanos je današnja Duna (Rudon), kar so kritični starinoslovci do dobrega dokazali. Od ondodnih krajin pa so držale tri trgovaške ceste do Grkov, in sicer ena kraj Dnjepra do grških naselbin pri črnem morji v mesto Olbia, druga pa skozi ravnine današnjega Poljskega čez Karpate skozi vaško dolino, Panonijo do jadranskega morja; tretja pa skozi Germanijo, Galio do Masilie.

Ob početku jantara so pri nekdanjih narodih vladale različne misli. Po Aristotelovem sporočilu so jantar imeli za semen slonovo, po Demostenovem

za strjeno lisovo ali bistrovidovo scavnico, po Cardanovem za peno morskih psov, Buffonu je mineralski strd itd. Kakor pa so mnenja o početku jantarovem bila različna, tako tudi poznavanja.

Nekdanji Aestianci (Aestni, Aestii, Aestyi) po Strabonu (I. c. 63.) *Ἀστίωνες* Pythejevi, so jantar imenovali: glesum, kakor Tacit (*Germ. XLV.*) trdi. Zeus ima Aestiance za latvijsk (leticus) rod, kateri je soroden s slovanskim. Ker še v srbščini nahajamo glasati, perlucere, tedaj gles pomenja „perlucidus“, po takem to, kar staronemško: *börren* = goreti, svetiti, in Bernstein toraj v pomenu = glesum. Staro ime latvijskega roda so pozneje prijeli finski (čudski) Esti. Poznavanje glesum za jantar so od latvijskih Etov sprejeli tudi Germani, kakor Solin (c. XXXIII.) piše.

Pri Latinih se jantar tudi velí: *succinum*, in Plini misli, da zarad tega, ker je iz soka (*succus*) dreves nastal, ali, ker so ga medoparzijski Skiti imenovali: *sacrium*, in pri Litevcih *sakas*, sakkar pomenja smolo; tedaj je verjetno, da *succinum* in *sacrium* je popačeno iz litevskega *serkas*, saj je jantar fosilsk po svojih lastnostih vegetabilskim smolam (Harzen) blizo stoječa tvarina.

Litevci ga še imenujejo: *gentaras*, *gintaras*, *jentaras*; Leti, pri katerih *g* prelazuje v *z*, ga zovejo *zinters*, Rusi in Čehi jantar, Magjari *gyanta*, od tod je nvn. *kentner*, in v latinščini srednjega veka: *gentarum*.*)

Slovenci poznajo: žunta, smola v silji. Kakor imeni glesum in *sacrium* pričate, so tedaj jantar ribili v deželi Litevcev, Prusov in Letov, ali tudi Slovani so ga zajemali, ktere so storoklasični pisatelji poznali pod imenom *Vendi*, *Venedi* in ki so stanovali kraj baltskega morja (primeri Timajevo: „*insulam Baltiam*“, kjer se je tudi jantar dobival).

(Konec prihodnjič.)

Šolske stvari.

Glasi izvedencev o ljudskih šolah.

Slavni kanonik gosp. Juri Grabrijan je o presesu, kako naj se uči v ljudskih šolah, ktereja smo v poslednjih „Novicah“ naznanili, med družimi na dalje rekel še te-le zlatavredne besede:

Avstrija naj vsikdar pomni, da je država raznoterih narodov, ki so si ji vseskozi zvesti stebri. Pamet tedaj zahteva, da se okrepča vsak narod, in ne slabi potem, da se mu jemlje, kar mu je Bog dal. Ponemčevanje v šoli, uradih in na pol že tudi v cerkvi je kriva pot, ki so jo nastopili nekdanj. In kaj je sad takega krivičnega postopanja? Razpor in nesloga med narodi, kateri bi imeli ko bratje v lepem edinstvu živeti. Je li to kak dobiček narodu, da, ker se ne more in noče nemški naučiti, se zavoljo tega nič ne nauči? Je li to slavno za državo, ako dela mutece iz naroda zato, ker mu skozi toliko let ni bilo dopuščeno, da bi bil njegov jezik obveljal v javnem življenji? Je li to hvale vredno, da se národna čut tako zatira, da Slovenec, ako ne govori nemški, ne velja za človeka z istimi pravicami in zmožnostmi kakor drugi?

Nemškutarji trobijo ali iz neumnosti ali iz hudo-bije, da kmetje in občine same zahtevajo nemško. To je deloma laž, deloma žalostna resnica. Laž je, ker nekteri bedasti kmetje, ki znajo revnih par nemških besed, s širocimi ustmi čenčajo, da vsa njih soseska to hoče! Resnica pa je to, da tudi pametni kmetje

*) Obče imé za jantar je Keltom in Germanom: *ambra*, *amber*, *ambyr*, gotovo iztočna beseda. Pis.